

Kisebbségi képviselet Romániában a 2008-as választások után

A 2008. november 30-i választások új helyzetet teremtettek a romániai magyarság politikai képviseletében. Természetesen ez az új helyzet nem kizárólagosan a parlamenti választásokhoz köthető. A romániai magyarság politikai képviseletéről számos színvonalas tanulmány született az elmúlt években,¹ jelen írásunkban egyes változásokkal és elméleti relevanciájú kérdésekkel foglalkozunk.

A kisebbségek képviseletére vonatkozó szakirodalom – néhány kivételtől eltekintve – elsősorban egy adott állam kisebbségpolitikájával, a kisebbségi jogok biztosításának kérdésével, a kisebbségi pártok politikájával foglalkozik. Kevesebb figyelmet szentelnek az adott kisebbségen belüli politikai törésvonalakra, egy adott kisebbségen belüli rivalizálásra. A 2008-as év olyan szempontból is fordulópontot jelent, hogy a szlovákiai magyarság politikai képviseletének ellenzékbe kerülése után a romániai magyarság politikai pártja, az RMDSZ is kikerült a kormányzati pozícióból. A 2008-as szlovákiai magyarelles offenzíva ráirányította a figyelmet a kisebbségi magyar képviselet kérdésre,² pontosabban arra, hogy az utóbbi jó néhány év viszonylagos többség-kisebbség közötti feszültségmentes időszak a kisebbségek kormányzati részvételének volt köszönhető.³ Ro-

¹ A teljesség igénye nélkül: Fábíán Gyula: *A romániai magyar kisebbség politikai képviseletének jogi keretei*. In Kántor Zoltán – Majtényi Balázs – Szarka László – Vizi Balázs (szerk.): *Nemzetfelfogások és etnopolitika Európában*. Budapest, 2007, Gondolat Kiadó; Bakk Miklós: 1989–1999: az RMDSZ első tíz éve. In Bodó Barna (szerk.): *Romániai magyar évkönyv 2000*. Temesvár–Kolozsvár, 2000, Polis; Bárdi Nándor: A romániai magyar kisebbség helyzetének változásai, társadalmi, kulturális önszerveződésének eredményei. In Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, 2008, Gondolat Kiadó–MTA Kisebbségkutató Intézete.

² Lásd Szarka László tanulmányát ebben a kötetben és Hamberger Judit: A feszült szlovák–magyar viszony okairól. http://www.kulugyiintezet.hu/szempont/Hamberger_Judit-szlovak-magyar.pdf (Utolsó letöltés időpontja: 2009. február 16.)

³ Lásd a korábbi időszakról szóló elemzéseket: Szarka László: A szlovákiai Magyar Koalíció Pártjának kormányzati szerepvállalásáról. *Regio* (2000) No. 4.; Bárdi Nándor – Kántor Zoltán:

mánia vonatkozásában még nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket a román–magyar viszony alakulásáról, de a kormányalakítás utáni helyzet világosan jelzi, hogy a romániai magyar politikusok választ keresnek az új helyzetre.

Három tényező érdemel különös figyelmet. 1. Románia EU-s csatlakozása után már nincs külső tényező, amely számon kérhetné vagy befolyásolná Románia kisebbségpolitikáját. 2. A 2008-as romániai választási rendszer módosítása új politizálást igényel a romániai magyarság részéről. 3. Az RMDSZ ellenzékbe kerülése rávilágított arra, hogy az elmúlt 12 év eredményei elsősorban az RMDSZ kormányzati szerepének vagy a SZDP-vel kötött együttműködésnek köszönhető: nem sikerült kialakítani azt a jogi és intézményi háttérrel, amely akkor is biztosítaná a kisebbség érdekeinek hatékony képviseletét, amikor a magyar politikai érdekképviselet nincs hatalmi pozícióban.

Az alábbiakban a 2007-es EP-választások és a 2008-as parlamenti választások kapcsán vizsgáljuk az előbbi kérdéseket.

*

A 2004-ben alakult kormánykoalíció⁴ a Demokrata Pártból (DP), a Nemzeti Liberális Pártból (NLP), a Romániai Magyar Demokrata Szövetségből (RMDSZ) és a Konzervatív Pártból (KP) tevődött össze.⁵ Mivel előbb a Konzervatív Párt, majd a DP is kilépett, a kormányzati ciklus utolsó másfél évében a parlamenti mandátumok mintegy 23%-ával rendelkező NLP–RMDSZ-koalíció irányította az országot, a Szociáldemokrata Párt (SZDP) parlamenti támogatásával.⁶ E koalíció túlélt több bizalmatlansági indítványt – többek közt az SZDP által benyújtottat is (!) –, az államfő pedig gyakorlatilag beiktatása óta támadta Călin Popescu Tăriceanu miniszterelnököt. A politikai csatározások ellenére, a gazdasági növekedés szempontjából Románia volt a térség egyik mintaországa.

A választási törvény módosításának hivatalos indoklása szerint az egyéni választókeretes rendszerrel szorosabb viszony alakítható ki a jelölt és a szavazók között, illetve csökkenthető a pártok befolyása a jelöltállítás folyamatára. A tényleges indok viszont az, hogy Traian Băsescu államfő – meghiúsult kísérle-

Az RMDSZ a romániai kormányban, 1996–2000. *Regio* (2000) No. 4.; Blénesi Éva – Mandel Kinga (szerk.): *Kisebbségek és Kormánypolitika Közép-Európában, 2002–2004*. Budapest, 2004, Gondolat Kiadó–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

⁴A 2004-es választásokról kitűnő elemzés: Bakk Miklós – Szász Alpár Zoltán – Székely István Gergő: Parlamenti és elnökválasztás Romániában 2004 novemberében. *Magyar Kisebbség*, (2004) No. 4., 3–52.

⁵Rövidítések: SZDP – Szociáldemokrata Párt; DLP – Demokrata Liberális Párt (a DP és az LDP egyesülése által jött létre); LDP – Liberális Demokrata Párt; DP – Demokrata Párt; NLP – Nemzeti Liberális Párt; RMDSZ – Romániai Magyar Demokrata Szövetség; MPP – Magyar Polgári Párt; NRP – Nagy Románia Párt; ÚGP – Új Generáció Pártja.

⁶A 2007 őszeig terjedő időszakról lásd Kántor Zoltán: Románia: uniós csatlakozás – elhúzódo belpolitikai válság. http://www.kulgyiintezet.hu/keklevel/MKI_hirlevel_2007-08.pdf (Utolsó letöltés időpontja: 2009. február 16.)

tei után – így akarta biztosítani az abszolút többséget a Demokrata Liberális Párt (DLP) számára. A törvénymódosítás ötlete ugyanis abban az időszakban került napirendre, amikor a közvélemény-kutató intézetek adatai szerint a Demokrata Párt, illetve később a DP és a – NLP-ből kivált frakció, a Theodor Stolojan vezette – Liberális Demokrata Párt (LDP) egyesülésével létrejött Demokrata Liberális Párt (DLP) magabiztosan vezetett. Az akkori választói preferenciák szerint akár abszolút többséget is szerezhetett volna a törvényhozásban, és lehetősége lett volna egypárti kormány megalakítására.

A DP térvetése azonban már a 2007-es EP-választásokon érzékelhető volt.⁷ Amennyiben összeadjuk a később fuzionált két párt – a DP és az LDP – eredményeit, úgy is csak mintegy 36%-os eredményt értek el, ami messze elmarad a korábbi, majdnem 50%-os népszerűségi mutatóktól. A 2008. június 1-jén – az új választási törvény megalkotása után – megrendezésre kerülő helyhatósági választásokon a két nagy párt – a DLP és az SZDP – már szinte azonos eredményeket ért el. Ez igazolta a választási kampány idején érkezett közvélemény-kutatási adatokat, amelyek nagyjából egyforma támogatottságot jeleztek.

Az RMDSZ 2004–2008-as kormánykoalíciós szerepvállalásának értékelésére most nem vállalkozunk, a kisebbségi kérdés szempontjából azonban a kimúlásra ítélt kisebbségi törvénytervezet tekintjük.⁸ Habár csekély esély mutatkozott, hogy a törvényt a parlament megszavazza, a törvénytervezet körülötti viták világosan mutatják, hogy a román politikai pártok meddig hajlandók elmenni kisebbségi vonatkozásban.

A 2008-as választási törvény

Az egyéni választókeretes választások bevezetéséről kiírt 2007-es népszavazás a viszonylag alacsony részvétel – az érvényességhez szükséges 50%-os arány helyett 26,51% – miatt eredménytelenül zárult. A szavazók 81,36% igennel, 16,17%-a nemmel voksolt (az érvénytelen szavazatok aránya 2,46% volt).

A parlament 2008-ban mégis módosította a választási törvényt, így formailag egyéni választókeretes, a gyakorlatban viszont arányos lett a választás.⁹ A jelöltek az egyéni körzetekben indulnak, a szavazók rájuk adják le a voksukat – és

⁷ Az EP-választásokon a DP 28,78%-os, az SZDP 23,14%-os, a NLP 13,45%-os, az LDP 7,78%-os, az RMDSZ 5,52%-os, míg Tőkés László 3,3%-os eredményt ért el.

⁸ A törvénytervezet átfogó elemzését lásd: Márton János – Orbán Balázs: Elemzés a 2005-ös kisebbségi törvénytervezetről. In Bodó Barna (szerk.): *Romániai magyar évkönyv 2004–2005*. Temesvár, 2005, Szórvány Alapítvány – Marineasa Könyvkiadó.

⁹ Lege nr. 35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr. 215/2001 și a Legii nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali. *Monitorul Oficial*, nr. 196/2008.

nem a megyei pártlistákra, mint 2004-ig. A körzeteket az utolsó, 2002-es népszámlálás alapján alakították ki: egy képviselőházi választási körzetre 70 000, egy szenátusra 160 000 lakos jut – kialakításuknál nem tapasztaltunk különösebb visszaéléseket.

Jelölteket állíthatnak pártok, kisebbségi szervezetek, de függetlenek is indulhatnak. A mandátumok megszerzéséhez ez utóbbiaknak az adott választói körzetben abszolút többséggel (50% + 1 szavazat) kell győzelmet aratniuk;¹⁰ a nemzeti kisebbségi jelölteknek az országos választási koefficiens (az egy képviselő megválasztásához szükséges szavazatok) 10%-át kell megkapniuk.¹¹ Párt által indított jelölt esetében fő szabály, hogy az adott pártnak országos szinten a szavazatok 5%-át kell megszereznie; két pártból álló választási koalíció esetén ez az érték 8%. Ennél szélesebb koalíció minden további pártja 1%-kal emeli a választási küszöböt. Létezik egy alternatív választási küszöb is: ha egy párt nem éri el az 5%-ot, de hat választási és három szenátusi körzetben az első helyen végez, ugyanúgy bejut a parlamentbe, és részt vesz a mandátumelosztásban. Ennek első körében azok a képviselőjelöltek szereznek mandátumot, akik saját választóköri körzetükben abszolút többséget szereztek. Ennek megállapítása után következik a megyei, majd az országos szintű mandátumelosztás. Csak e bonyolult procedúra végén derül ki, hogy ki jutott mandátumhoz, s ki nem.

Az új törvény – amennyiben nem biztosította volna az alternatív küszöböt – megegyezésre kényszerítette volna az RMDSZ-t és az MPP-t. Az MPP a 2007-es EP-eredményeket, míg az RMDSZ a 2008-as helyhatósági választásokon elért eredményeket tekintette tárgyalási alapnak az esetleges közös listaállításnál. A többfordulós tárgyalások kudarcba fulladtak, így nem született megegyezés a két párt között. Akkoriban is úgy tűnt, és a parlamenti választások eredményeinek ismeretében biztosan állítható, hogy az RMDSZ a saját szempontja szerint racionálisan járt el.

A 2008-as választási kampány

A kampány két szempontból fontos tanulmányunk szempontjából: egyrészt jelzi az új választási törvény okozta bizonytalanságot, másrészt pedig jó indikátor a kisebbségellenesség tesztelésére.

A 2008-as parlamenti választások kampánya két szóban foglalható össze: nem volt. Legalábbis nem egy parlamenti választásra jellemző. Normális esetben a pártoknak ilyenkor kínálkozik alkalmuk arra, hogy megismertessék választóik-

¹⁰ Egyetlen független jelöltnek sem sikerült mandátumot szereznie.

¹¹ Lásd részletesebben a tanulmány „A nemzeti kisebbségek a parlamenti választásokon” alfejezetét.

kal a társadalom életének nagy fejezeteire vonatkozó elképzeléseiket. Szavazótáboruk bizonyosfajta ideológiai „körülkerítésére” is lehetőségük nyílik, illetve a nagyobbaknak arra is, hogy az ellentábor perifériájáról vagy az ideológiailag legkevésbé elkötelezettek, bizonytalanok közül „raboljanak”. Ezzel szemben ez a kampány a szerény ideologizáló kezdés után általános „harctalansággá” és sok-sok helyhatósági, pontosabban „polgármester-választássá” változott át. Ennek oka a választási rendszer újdonsága, de az is, hogy a pártokon belül szinte fétissé emelték a választási eredményt. Nevezetesen, ha a csoportérdek megkívánta, a kényelmetlen politikusokat a választási eredmények számonkérésével a pártokon belül peremre lehetett szorítani. Ez még azon kevesekkel is így történt, akiknek volt némi elképzelésük a pártjuk által követendő ideológiai irányvonalról. A választási hadjárat átalakulását éppen az mutatja, hogy az említett politikusok fokozatosan eltűntek az előtérből, helyüket az egyéni körzetes jelöltek vették át. Ez önmagában nem lenne baj, de ezzel egy időben a nagy, ideológiai kampánytémák helyett is csak néhány nagyobb és sok-sok kis ígéret szerepelt. Az egyik ilyen változás a 2004-es parlamenti (és elnök)választás kampányához képest, hogy akkor a magukat jobboldaliként meghatározó, addig ellenzékben lévő pártok fő kampánytémaként a korrupció elleni harcot és a tisztségviselők átvilágítását hirdették meg, de 2008-ra ez a téma – bár a korrupció terén az elmúlt négy évben nem történt túl sok – teljesen eltűnt. S nemcsak a baloldal esz-köztárából, hanem a kormányzati ciklus felénél ellenzékbe került, magát jobboldaliként meghatározó Demokrata-Liberális Pártból is. A SZDP esetében ennek egyik magyarázata, hogy a kormányzása alatti korrupció miatt sokat bírált, saját tisztázatlan ügyei miatt pedig bűnvádi vizsgálat alatt álló Adrian Năstase volt miniszterelnököt 2008. február végén megválasztották a párt Országos Tanácsa elnökének. Ám kevésbé érthető a DLP viselkedése, ha figyelembe vesszük, hogy a valódi vezetőjének tartott Traian Băsescu elnök mandátumának egész eddigi részében a korrupció elleni harc zászlóvivőjeként mutatkozott.

A másik jellegzetesség a külpolitikai témák hiánya volt. A pártok nyilatkozataiból nem nagyon derült ki, milyen irányt szabnának a diplomáciának, vagy hogy az EU-ban, a NATO-ban, a regionális politikában milyen szerepet szánnak az országnak. A szomszédsági politikáról sem esett túl sok szó, az egyetlen figyelemre méltó változás az volt, hogy létrehozták a határon túli mandátumokat. Az ottani jelöltek négy képviselőházi és két szenátusi helyért indulhattak. Elsősorban a Spanyolországban és Olaszországban dolgozó/élő 2-3 millió román állampolgárra számítottak,¹² de fontos célcsoport volt a Moldovai Köztársaságban

¹²Mircea Geoană szociáldemokrata kormányfőjelölt húsz-, majd huszonötezer eurós támogatást ígért minden külföldről visszatelepülő románnak, arra hivatkozva, hogy erre uniós forrás áll rendelkezésre (a pénzt valójában – legfeljebb nyolcezer – fiatal gazdálkodó fiatal településének támogatására kapták). A külföldről hazaköltöző románok javainak állami pénzen történő hazaszállítását és vállalkozásaik három évre szóló adómentességét is kilátásba helyezte. „Geoană

elő, a román hatóságok által 100 000 főnek mondott román–moldovai kettős állampolgároké is.

Szokatlan volt a Nagy-Románia Pártnak (NRP) a korábbiakhoz képest „viszszafogott” kampánya. Ennek magyarázata lehet az anyagi források elapadása, de akár egy politikai csapda is, amelybe a párt vezetője, Corneliu Vadim Tudor beleesett. Ugyanis szeptemberben, néhány héttel a parlamenti tevékenység befejezése és a választási kampány kezdete előtt Tudort a – ciklus elején a Konzervatív Párttal kötött alku révén megszerzett – szenátusi alelnöki tisztségének elvesztése fenyegette. A KP a két párt egyesülésének elutasítása miatt megvonta tőle a támogatást, és visszakövetelte a tisztséget. Az NRP elnökét a DLP mentette meg, amely – azóta sem tisztázott okból – felajánlotta saját alelnöki tisztségét, nagy felháborodást váltva ki saját szavazói és a civil társadalom képviselői körében egyaránt. E háttéralku egyik feltétele lehetett, hogy a pártvezér fogja vissza addigi heves támadásait Traian Băsescu és a DLP ellen. A kampány végére visszatérő alpári nyelvezet pedig már nem tudott változtatni a helyzeten. Így az NRP egyetlen lehetősége magának a választási rendszernek a bíróságokon való megtámadása volt – sikertelenül. Ennek ellenére korai egyes elemzők öröme, hogy eltűnt a nacionalista, pontosabban sovén diskurzus a román közéletből. Sokkal inkább azt mondhatnánk, hogy ez disszeminálódott, oly módon helyeződött át – akár még parlamenti pártokba is –, hogy jelentős kihívást jelenthet majd a továbbiakban mind a romániai magyar politikai szereplők, mind a magyarországi diplomácia számára is. De ennek kifejtése egy külön dolgozatot igényelne.

A kampányban a magyar kártya nem került elő. A nagy pártok erdélyi kampányuk során egy-egy magyarellenes kijelentést tettek, ám ez alig érte el a magyar pártok és a magyar média ingerküszöbét. A kampány során még a NRP magyarellenes üzenetei sem jelentek meg a központi médiában.

A kampány lényegében nélkülözte a kisebbség- vagy magyarellenes elemeket. Ez részben az új választási törvénynek tudható be, mely elvben az egyéni jelöltekre helyezi a hangsúlyt, másrészt pedig annak, hogy az EU-s csatlakozással a román pártok teljes biztonságban érzik magukat – és a román államot – bárminek esetleges EU-s kisebbségi jogok betartására vonatkozó nyomástól.

számtalan kedvezményt ígér a hazatérő románoknak.” Ziare.com, (Utolsó letöltés: 2008. szeptember 20.

Választási részvétel

A választásokon való részvétel jelzi az adott kisebbségi párt támogatottságát, ám mivel a kisebbséghez tartozók kis arányban szavaznak román pártokra, távolmaradásuk jelzi az adott kisebbségi pártokkal szembeni kritikájukat.

A parlamenti választásokon való részvétel 1990 óta folyamatosan csökken, de legjelentősebben épp a 2004–2008-as időszakban: a legutóbbi választásokra mintegy 18%-kal kevesebben mentek el, mint azt megelőzően.

A parlamenti választásokon való részvétel alakulása, 1990–2008.

	Év	Választásokon való részvétel (%)
1.	1990	86,19
2.	1992	76,29
3.	1996	76,01
4.	2000	65,31
5.	2004	58,51
6.	2008	39,26

Habár a parlamenti választásokon való részvétel nem vehető össze a többivel, az alábbi táblázatban szemléltetésképp bemutatjuk, hogyan alakult a románok aktivitása a különböző választásokon, népszavazásokon az utóbbi két évben.

Választói részvétel alakulása a 2007–2008 közötti egyéb választásokon Romániában

	Dátum	Választás	Részvételi arány	Megjegyzés
1.	2007. május 19.	Népszavazás az elnök felfüggesztéséről	44,45 %	Érvénytelen
2.	2007. november 25.	Európai parlamenti választások	29,46 %	
3.	2007. november 25.	Népszavazás az egyéni választókeretes választási rendszer bevezetéséről	26,51 %	Érvénytelen
4.	2008. június 1.	Helyhatósági választások	49,38 % – első forduló 48,34 % – második forduló	

Az európai parlamenti választásokon való alacsony részvétel meglepőnek tűnhet,¹³ de a többi arány természetes. A választók urnák elé hívásának az utóbbi

¹³Kántor Zoltán: Európai parlamenti választások és népszavazás Romániában, http://www.hiia.hu/keklevel/MKI_hirlevel_2007-11.pdf. (Utolsó letöltés időpontja: 2009. február 16.)

másfél esztendőre eső nagy száma is magyarázhatja a romániai választópolgárok közönyét.

A 2008-as parlamenti választásokon az alacsony részvétel több okkal magyarázható, köztük nehéz fontossági sorrendet felállítani. Két tényező talán mégis kiemelhető.

1. Első alkalommal történt, hogy a parlamenti és az elnökválasztás nem esett egybe. (A 2003-as alkotmánymódosítással az elnöki mandátumot öt évre emelték. A korábbi négyéves ciklusra ugyanakkor választották az elnököt, mint a parlamenti képviselőket.) Az elnökjelöltek, illetve a köztük zajló viták jobban tematizálták a kampányt, és mozgósító szerepet tölthettek be. 2. Az új választási rendszert nagyon sokan nem értették, és a kampánystratégiáknak is nehézségeket okozott a jelölt és a párt azonos időben való bemutatása/„felépítése”.

Az előbb jelzett okok miatt a választási kampány alacsonyabb intenzitású volt, a média a szokásosnál kevesebbet foglalkozott vele, a pártelnökök közötti viták száma elenyészőnek mondható, s ez mind negatívan befolyásolta a választási hajlandóságot is.

Ráadásul a választási törvény értelmében csak az állandó lakóhelyen, az adott körzetben lehetett voksolni. Ez azt jelentette, hogy a – huzamosan vagy csak rokonlátogatás céljából – más városban tartózkodók nem élhettek szavazati jogukkal. Ugyanez érvényes azokra az egyetemistákra, akik nem utaztak haza a választásokra. Igaz, a kormány biztosította a hazautazás költségeinek térítését, de valószínűsíthető, hogy ezzel nem sokan éltek. A választások napját követő hétfő (december 1.) Románia nemzeti ünnepe, szabadnap. Így feltételezhető, hogy sokan kirándulásra vagy távolabb élő rokonok látogatására használták fel a hosszú hétvégét, ami egyben a lakóhelytől való távolmaradást is jelentette. A korábbi választásokkal ellentétben pótlisták nem léteztek. Ez egyrészt csökkentette a választási csalás lehetőségét, másrészt viszont lehetetlenné tette a más településen vagy körzetben való szavazást. Mozgóurnát csak az kérhetett, aki orvosi igazolással tudta bizonyítani, hogy egészségi okok miatt nem tud elmenni szavazni. Különböző források szerint mintegy 2 millióra tehető a román vendégmunkások száma, akik értelemszerűen nem tudtak hazautazni. Igaz, külföldön is szavazhatott, aki a törvényeknek megfelelő iratokkal rendelkezett.

Az sem elhanyagolható, hogy a jelöltek a szavazók számára a legtöbb választókörzetben ismeretlenek voltak. A korábbi – megyei listás – rendszerben a választók ismerték az adott megye jelentősebb politikusait.

A legtöbben a dél-romániai megyékben – Teleorman (51,51%), Olt (46,96%) és Dambovita (46,83%) – mentek el szavazni, míg a legkevesebben Temes (29,86%) és Kovászna (33,11%) megyében, valamint a fővárosban, Bukarestben (30,73%). Általában elmondható az is, hogy a falusi lakosság nagyobb arányban jelent meg az urnák előtt, mint a városi.

A romániai magyarság alacsony választási részvétele is magyarázatot igényel. Főleg azután, hogy a 2007-es európai parlamenti választásokon az országos átlagnál magasabb részvételi arányának köszönhetően juttatott az EP-be két RMDSZ- és egy független képviselőt. Azt akkor egyrészt azzal magyaráztuk, hogy számukra a kisebbségi kérdésnek az európai porondon való képviselete mindig is prioritást élvezett, másrészt pedig hogy a magyar–magyar ellentét és az, hogy a Fidesz részt vett a kampányban, mobilizálta a romániai magyar választókat.

Annak ellenére, hogy az RMDSZ viszonylag intenzív választási hadjáratot folytatott, elsősorban a vegyes nemzeti összetételű településeken sikerült mobilizálnia a magyar választókat. A székelyföldi alacsony részvétel – egyebek mellett – azzal magyarázható, hogy az ott élők szankcionálták mind az RMDSZ-t, mind a Magyar Polgári Pártot (MPP). Ez utóbbi egyébként igen visszafogottan kampányolt az általa támogatott független jelöltek mellett.

Végeredmények, 2008. november 30.

A választások napján készült romániai *exit poll*ok – mely felmérések viszonylag pontosak szoktak lenni – jelezték az SZDP győzelmét, ám a két nagy párt esetében nagyarányú volt a tévedés, ami minden bizonnyal az új választási rendszer miatt következett be. Például a CCSB (Compania de Cercetare Sociologica si Branding)¹⁴ szerint az SZDP 37,2%-os, a DLP 30,6%-os, a NLP 20,6%-os, az RMDSZ 6,8%-os eredményt ért el. A NLP és az RMDSZ eredményeit hibahatáron belül, az SZDP és a DLP eredményeit tévesen prognosztizálta. Feltételezhetjük, hogy a tévedés nem volt szándékos, ám befolyásolhatta a kormányalakítási tárgyalásokat. A végeredményeket csak néhány nap múlva tudta meg az ország.¹⁵

Képviselőház

	Párt	%	Szavazatok száma
1.	SZDP + KP	33,09%	2 279 449
2.	PD-L	32,36%	2 228 860
3.	NLP	18,57%	1 279 063
4.	RMDSZ	6,17%	425 008
5.	NRP	3,15%	217 595
6.	ÚGP	2,27%	156 901

¹⁴<http://www.ccsb.ro/index.php> (Utolsó letöltés időpontja: 2009. február 16.)

¹⁵<http://www.becparlamentare2008.ro/rezultate.html>
(Utolsó letöltés időpontja: 2009. február 16.)

Szenátus

	Párt	%	Szavazatok száma
1.	SZDP + KP	34,16%	2 352 968
2.	PD-L	33,17%	2 312 358
3.	NLP	18,74%	1 291 029
4.	RMDSZ	6,39%	440 449
5.	NRP	3,57%	245 930
6.	ÚGP	2,53%	174 519

Bár a legtöbb szavazatot az SZDP kapta, a választási törvény következtében a DLP szerezte a legtöbb mandátumot.

A képviselőházi mandátumokra a négy külföldi választókörzetben összesen 20 527 szavazatot adtak le, 15 215-öt az európai és 3200-at a Moldovai Köztársaságot is magában foglaló ázsiaiban. A szenátusi mandátumokra összesen 20 722 szavazat érkezett, ebből 18 379 az európai és ázsiai választókörzetből.¹⁶

Mandátumok leosztása a Románia parlamentjében, 2008

Párt	Képviselőház (mandátumok)	Szenátus (mandátumok)
LDP	115	51
SZDP-KP	114	49
NLP	65	28
RMDSZ	22	9
Kisebbségek	18	
	334 (316 + 18)	137

A nemzeti kisebbségek a parlamenti választásokon

Románia preferenciális mandátumot biztosít a nemzeti kisebbségek képviselői számára. A kormánypárt vagy kormánykoalíció többnyire számíthat a szavazataikra, ami elsősorban azzal magyarázható, hogy a kormány dönt a kisebbségi szervezetek anyagi támogatásáról.

A minoritások csak a képviselőházi választásokon vesznek részt. Mindegyik csupán egyetlen szervezettel,¹⁷ s minden regisztrált szervezet csak egy-egy jelölt-

¹⁶<http://blog.scrie.ro/index.php/2008/12/rezultate-alegeri-in-diaspora> és <http://blog.scrie.ro/index.php/2008/12/rezultate-alegeri-in-diaspora-senat/> (Utolsó letöltés időpontja: 2009. február 16.)

¹⁷Habár a törvény nem zárja ki, Romániában igen nehéz új kisebbségi pártot létrehozni. A Magyar Polgári Párt bejegyzése körül is azért voltak bonyodalmak, mert a parlament igen nehezen teljesíthető feltételeket állított az új pártok létrehozása elé. Lásd részletesebben: Fábíán Gyula: A romániai magyar kisebbség politikai képviseletének jogi keretei. In Kántor Zoltán – Majtényi Balázs – Szarka László – Vizi Balázs (szerk.): *Nemzetfogalmak és etnopolitikai modellek Európában*. Budapest, 2007, Gondolat Kiadó.

tel indulhat a választásokon, akik az összes egyéni választókerületi szavazólapon szerepelnek. A jelöltnek az – Országos Választási Iroda által az összes választókerületben leadott szavazatok alapján kiszámított – országos választási koefficiens (az egy képviselő mandátumszerzéséhez szükséges átlagos szavazatok száma) 10%-át kell elérnie, hogy mandátumhoz jusson.

Mivel az országos választói koefficiens 21 772 volt, a mandátum megszerzéséhez egy kisebbségi szervezetnek legalább 2177 szavazatot kellett szereznie. Ezt a számot mind a 18 induló nemzeti kisebbség (romák, németek, zsidók, szlovákok és csehek [együtt], bolgárok, örmények, tatárok, makedónok, szerbek, olaszok, törökök, ukránok, lipovánok, horvátok, görögök, albánok, lengyelek, rutének) teljesítette. A legtöbb szavazatot a romák, németek és zsidók kapták: a Pro-Europa Roma Párt 44 037-et, a Német Demokrata Fórum 23 109-et, a Zsidó Közösségek Föderációja 22 393-at.

Az RMDSZ és a Magyar Polgári Párt

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség 1990 és 1996 között ellenzékben politizált, 2000-ig pedig a kormánykoalíció tagja volt.¹⁸ A következő ciklusban az SZDP kisebbségi kormány volt hatalmon,¹⁹ az RMDSZ parlamenti támogatásával. 2004 és 2008 között az RMDSZ újra a kormánykoalíció(k) tagja lett. 2003-as kongresszusuk után a párt belső ellenzéke megalakította az RMDSZ-en kívüli szervezeteket. Létrejött a Székely Nemzeti Tanács és az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács. Ezt követően pedig Szász Jenő vezetésével megalakult a Magyar Polgári Párt, amelyet csak hosszas huzavona után sikerült pártként bejegyeztetni.

A kilencvenes évek eleje óta létező, és 2003-ban pártszakadáshoz vezető RMDSZ-en belüli konfliktus az elmúlt években fokozódott. Az EMNT, valamint az MPSZ egyre markánsabban fogalmazta meg politikai nézeteit, amelyek központjában a személyi elvű, illetve a területi autonómia áll. Az RMDSZ-re való szavazási hajlandóság csökkenése, illetve Tőkés László jelentősnek mondható támogatottsága új helyzet elé állította a romániai magyar politikát. Az a tény, hogy a romániai magyar szavazók nem az RMDSZ felhívása szerint szavaztak az elnök felfüggesztéséről szóló népszavazáson, politikája átgondolására készítette az RMDSZ-t. A népszavazási kudarc miatt Markó Béla lemondott kormány-

¹⁸Lásd részletesebben: Bárdi Nándor – Kántor Zoltán: Az RMDSZ a romániai kormányban, 1996–2000. Regio, (2000) No. 4.

¹⁹Részletesebben erről az időszakról: Kántor Zoltán: Az RMDSZ, a romániai kormány és a protokollum. In Blénesi Éva – Mandel Kinga (szerk.): *Kisebbségek és kormánypolitika Közép-Európában (2002–2004)*. Budapest, 2004, Gondolat Kiadó – MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 108–124.

fő-helyettesi posztjáról, amit azzal indokolt, hogy a kormánypolitika helyett inkább az RMDSZ és a romániai magyar társadalom ügyeivel kíván foglalkozni.

Az RMDSZ és ellenzéke közötti feszültség az EP-választások listaállításkor csúcsonyosodott ki, amikor is az RMDSZ egyetlen ellenzéki jelöltet sem tett befutó helyre. Emiatt jelentette be Tőkés László, hogy önálló jelöltként indul az EP-választásokon. Az európai parlamenti választásokra a mind az RMDSZ, mind az MPP és az EMNT támogatásával induló Tőkés László (mint egyéni jelölt) is összegyűjtötte a szükséges számú aláírást.

Az MPP a 2007-es EP-választásokon nem állított fel listát, mert akkor az 5%-os választási küszöböt át kellett volna lépje, hanem független jelöltként Tőkés Lászlót indította. A választásokon a részvételi arány 29,46% volt. A két romániai magyar jelöltre összesen 459462 szavazatot²⁰ adtak le. Az RMDSZ ennek 61,5%-át – az összes 5,52%-át, 282 929 szavazatot –, Tőkés László pedig 38,5%-át – 176 533-mal az összes 3,3%-át – szerezte meg.²¹

A népszavazáson a választási részvétel 26,51%-os, míg az EP-választásokon 29,46%-os volt. A népszavazáson a résztvevők 81,36%-a szavazott igennel, míg 16,17%-a nemmel. Az érvénytelen szavazatok aránya 2,46%-os volt.

Az EP-választások végeredménye

Párt	Szavazatok száma	%	EP-mandátumok száma
Demokrata Párt	1 476 105	28,78	13
Szociáldemokrata Párt	1 184 018	23,14	10
Nemzeti Liberális Párt	688 859	13,45	6
Liberális Demokrata Párt	398 901	7,78	3
RMDSZ	282 929	5,52	2
Tőkés László	176 533	3,3	1

A korábbi választásokon az volt a jellemző, hogy a romániai magyarok az országos átlagnál csak enyhén magasabb arányban mentek el szavazni. A jelenlegi választásokon a magyarok több mint 10%-kal magasabb arányban vettek részt a választásokon. Feltételezhetjük, hogy a magyarok valamivel magasabb arányban mentek el a választásokra, hisz a magyar lakosság egy bizonyos hányada Brüsszeltől várja a kisebbségi kérdés megoldását. Önmagában ez viszont nem kielégítő magyarázat a magas magyar részvételre. A romániai magyar társadalom és a romániai magyar politikai elit megosztottsága miatt a magyarok sokkal inkább figyelemmel kísérték a magyar vonatkozású fejleményeket. Az a tény, hogy az RMDSZ mellett (ellen?) Tőkés László független jelöltként indult

²⁰ Ez alig több szavazat, mint amennyit az RMDSZ a 2008-as parlamenti választásokon kapott!

²¹ Kántor Zoltán: Európai parlamenti választások és népszavazás Romániában. http://www.kulugyiintezet.hu/keklevel/MKI_hirlevel_2007-11.pdf 3 (Utolsó letöltés időpontja: 2009. február 16.)

az EP-választásokon, tétet jelentett a magyar választók számára. A hírek szerint az RMDSZ-nek még sohasem volt ilyen intenzív kampánya, Tőkés László pedig a romániai magyarok körében népszerű Fidesz és személyesen Orbán Viktor, valamint más fideszes országgyűlési és EP-képviselők támogatását élvezte a kampányban. A romániai magyarok ugyanakkor érzékelték, hogy az EP-választások nemcsak a képviselők az EP-be való bejuttatásáról szól, hanem egyben „bel-magyar” erőfelmérés is. A romániai országos közvélemény-kutatások általában nem mérik pontosan az RMDSZ népszerűségét, a magyarok közötti felméréseket pedig rendszeresen megkérdőjelezzik, illetve minden fél a saját érdekének megfelelően értelmezi. Az EP-választások volt az első alkalom, hogy az RMDSZ és magyar ellenzéke választásokon megmérteket.

Több elemző arra számított, hogy az EP-választások után a két magyar párt vezetősége tárgyalóasztalhoz ül a 2008. nyár eleji helyhatósági választásokon való közös jelöltállítás érdekében. Ez hiú ábrándnak bizonyult, mert mindkét fél azt tekintette az első komoly megmérettetésnek a romániai magyarság szavazataiért vívott küzdelemben. Az RMDSZ gyakorlatilag az összes olyan településen állított jelöltet, ahol magyarok is laknak, míg az MPP – néhány kivételtől eltekintve – csak a tömbmagyar régiókban. A választások után többször is tárgyalásokat folytattak, de azok nem vezettek eredményre. Így az RMDSZ egyedül vágott neki a parlamenti választási kampánynak, az MPP pedig úgy döntött, nem méretek meg pártként, hanem független – a párt irányvonalához közel álló – jelölteket támogat.

Az RMDSZ-re leadott szavazatok száma 1990 és 2008 között több mint 50%-kal, 2004 és 2008 között pedig mintegy kétszázézerrel csökkent. Az alacsony választási részvételnek köszönhetően az RMDSZ bejutott a parlamentbe. Igaz, az 5%-os választási küszöb elérése nélkül is bejutott volna, mert az alternatív küszöböt mindenképpen teljesítette.

Az RMDSZ-re leadott szavazatok száma 1990–2008

Év	Képviselőház			Szenátus		
	szavazat	%	mandátum	szavazat	%	mandátum
1990	991 601	7,23	29	1 004 353	7,20	12
1992	811 290	7,46	27	831 469	7,58	12
1996	812 628	6,64	25	837 760	6,82	11
2000	736 863	6,80	27	751 310	6,90	12
2004	628 125	6,17	22	637 109	6,23	10
2008	425 008	6,17	22	440 449	6,39	9

Tőkés László, illetve az MPP sikere a 2007-es EP-választásokon a Fidesz és személyesen Orbán Viktor aktív kampányolásának is köszönhető. A 2008-as helyhatósági választásokon is támogatták fideszes politikusok az MPP-t, ez azonban

– elsősorban a más jellegű tét miatt – kevésbé volt áttörő; parlamenti választási eljárásában viszont már nem vettek részt.

A párt által támogatott független jelöltek közül senki sem szerzett mandátumot. A döntés, hogy az MPP nem indul a választásokon, megosztotta a párt vezetőségét, és az eredmények alapján úgy tűnik, hogy szimpatizánsait is. A választások után ismét kiújultak a belső ellentétek. Gazda Zoltán háromszéki alelnök úgy vélekedett, ha pártként vettek volna részt a választásokon, több szavazatot szerezhettek volna. Csinta Samu, az MPP Kovászna megyei szervezetének ügyvezető elnöke ezt hasonlóan látja.²² A választások eredményével és Szász Jenő elnöki tevékenységével elégedetlenek tisztújító kongresszus összehívását sürgetik. Erre minden valószínűséggel 2009 tavaszán kerül sor.

A kormányalakítás és az RMDSZ

A kormányt a két ház együttes ülése (471 képviselő) szavazza meg, 236 szavazat szükséges a többséghez.

A NLP-s politikusok nyilatkozatai alapján az tűnik valószínűnek, hogy ők komolyan készültek egy SZDP-vel való nyílt együttműködésre, természetesen az RMDSZ részvételével.²³ Ennek fő oka az volt, hogy a vezetők pártjuk létét féltették – valószínűleg joggal – a nyilatkozataik alapján szintén a jobboldali választókat megcélzó DLP-től, hogy az erős elnöki támogatás mellett megszerzi a miniszterelnöki tisztséget is. A SZDP elnöke, Mircea Geoană viszont már a kampányban kijelentette, pártja nem kíván az RMDSZ-szel együtt kormányozni.²⁴ Ezt a párt kampányfőnöke, Miron Mitrea is megerősítette.²⁵ Ennél is markánsabban fogalmaztak a DLP politikusai, s akkori nyilatkozataik fényében talán már kevésbé meglepő, milyen könnyen engedtek az SZDP kormányalakítási tárgyalások alatti követelésének, hogy az RMDSZ-t hagyják ki a következő kormány-

²² Lázár Lehel – Bíró Blanka: Belharc az MPP-ben. *Krónika*, 2008. december 4. <http://www.kronika.ro/index.php?action=open&res=24502> (Utolsó letöltés időpontja: 2009. február 16.)

²³ „Nem zárunk ki egyetlen pártot sem egy jövőbeni kormányzási szövetségből, ám előbb lássuk a választási eredményeket. Ám azt szeretném, ha a választott párt az RMDSZ lenne.” Bogdan Olteanu: A NLP egyetlen párttal sem zárja ki egy jövőbeni kormányzási szövetség létrehozását. *Ziua*, 2008. október 13.

²⁴ „A pártunk, a Szövetségünk (az SZDP + KP Szövetség) a választás megnyerésére készül, arra, hogy egyedül alakítunk kormányt. Ezért egészen egyszerűen nem érdekel minket. A kérdést a DLP-seknek kellene feltenni, akik már jelzéseket adnak az RMDSZ-hez közeledésről és két-ségbeesésükben mindenféle vész megoldást készítenek elő.” Mircea Geoană nem akar SZDP–RMDSZ kormányt. *Cotidianul*, 2008. október 16.

²⁵ „Az SZDP kampányfőnöke ugyanakkor úgy véli, ezúttal az RMDSZ ellenzékbe fog kényszerülni. Miron Mitrea hangsúlyozta, az SZDP-t egyedüli kormánypártként szeretné látni, abban az esetben pedig, ha mégis kormánykoalíció alakulna ki, a szociáldemokratáknak kellene a koalíció vezetőjének lenniük.” *Nyugati Jelen*, 2008. október 16.

ból.²⁶ Az SZDP esetében akár korábbi álláspontjuk következetes fenntartásának tekinthető, hogy e megszorítás visszautasítása akár a DLP-vel való megállapodást is megakadályozhatta volna.

Ebben az esetben másodlagosnak tekinthető az a kiszivárogtatott magyarázat, hogy e feltétel segítségével akarták megőrizni a koalícion belüli zsarolási potenciáljukat, amivel megakadályozhatnák a két évvel korábbi forgatókönyv megismétlődését, amikor a NLP kitette a DLP-sek szűrét a kormányból. Ennek ellentmond, hogy az RMDSZ valószínűleg ugyanolyan megbízható és – a közösségi célok esetében sokszor bírált módon – engedékeny kormányzási társ lett volna, mint eddig. Másrésztől viszont az is, hogy egy esetleges szakítás esetén a DLP-t semmi sem akadályozhatná meg abban, hogy az RMDSZ-szel és a – mindig a kormánnyal együtt szavazó – 18 nemzeti kisebbségi képviselővel együtt megpróbáljon egy kisebbségi kormányzást. Főleg úgy, hogy csak huszonkét képviselőt kellene átcsábítaniuk az ellenzéki NLP-től vagy az ellenzékbe kerülő SZDP-től ahhoz, hogy a többséget is megszerezzék. Márpedig a romániai politikusok eddigi viselkedése alapján ez egyáltalán nem tűnik lehetetlen vállalkozásnak! E „zsarolás”-forgatókönyvnek mond ellent az, hogy a DLP nem kért – még annak ellenére sem, hogy az RMDSZ-nek a nyilvánosság előtt tett kormányba bevonási ígéreteit felrúgta – hasonló ellentételezést az SZDP-től (a KP-vel kötött szövetsége felbontását) annak ellenére, hogy a Dan Voiculescu által korábban vezetett párt és maga Voiculescu is Traian Băsescu korrupció elleni fellépésének egyik fő célpontja volt.

A választások és a kormányalakítási tárgyalások során létrejött – DLP–SZDP – kormánykoalíció az általánosságokon túl szinte semmit sem tartalmaz a kisebbségi jogok tekintetében. A kisebbségi törvény végképp lekerült a napirendről, az autonómia pedig – elsősorban Basescu államfő nyilatkozatai alapján – nem valósul meg a közeljövőben.

Az új választási törvény értékelése, következményei

Az új választási rendszer minden bizonnyal módosításra szorul. A politikusoknak, de még a szakértőknek is gondot okozott annak pontos elmagyarázása, hogy a szavazatból miként lesz mandátum. Az urnák lezárása után a képviselőjelöltek jelentős része napokig nem tudta, hogy szerzett-e mandátumot vagy nem.

²⁶ „Ioan Oltean, a Demokrata-Liberális Párt (DLP) alelnöke tegnap egy beszélgetési sajtótájékoztatón azzal vádolta az RMDSZ-t: azért ragaszkodik a kormányzati pozícióhoz, hogy politikai szövetségeseivel tovább »lophasson«. – Az RMDSZ inkább azokat a pártokat kedveli, amelyekkel többet lophat. Velünk nem tudtak, de a SZDP-vel igen, most pedig a NLP-vel folytatják ugyanezt. Egy biztos: velünk nem rabolnak tovább, nem az RMDSZ-é lesznek a leggazdagabb miniszteri tárcák – mondta Oltean.” DLP: Velünk nem fog lopni az RMDSZ!, *Szabadság*, 2008. október 18.

Helytállónak bizonyult Bakk Miklós nyilatkozata, miszerint „Az egész rendszerben az a legproblematisabb, hogy úgy adták el, mintha ez egy egyéni kerület választás lenne, azonban jól látható, hogy ennek szabályai nem minden esetben érvényesülnek. A két választási küszöb felülírja az egyéni kerületben hozott döntést.”²⁷

A résztvevők alacsony számát több politikus és elemző azzal magyarázta, hogy a választók nem értették az új választási rendszert. A megállapítás igaz, viszont fel kell tenni azt a kérdést is, hogy a korábbiértették-e, illetve szükséges-e, hogy a választók értsék a választási rendszert.

A választás végeredményének megállapításához, illetve a mandátumok visszavonásához a Központi Választási Irodának minél gyorsabban meg kell kapnia a választókörzeti és megyei adatokat. Ha netán valamelyik körzetben – bármilyen törvényes indokkal – a szavazatok újra kell számolni,²⁸ az késedelmet okoz. Szélsőséges esetben ez akár több nap csúszást is jelenthet. Amennyiben egy képviselő elhalálozik, vagy bármilyen ok miatt lemond parlamenti mandátumáról, az adott körzetben új választásokat írnak ki, amely egyfordulós, és a parlamenti mandátum megszerzéséhez egyszerű többség kell.

Mivel a romániai egyéni választási törvény figyelembe veszi az arányosság elvét, gyakorlatilag lehetetlen kiszámítani, hogy a pártok melyik választókörzetben jelöljék „erős”, meghatározó embereiket. Az eredmények megállapításánál derült ki, hogy – az akár jelentős számú szavazatot kapó – fajsúlyos politikusok nem jutottak mandátumhoz. Az RMDSZ esetében talán a legnagyobb veszteséget az okozta, hogy Eckstein-Kovács Péter nem került be a parlamentbe. Nem érvényesült az egyéni elv: a választók pártpreferencia szerint szavaztak.

Következtetések

Az RMDSZ ellenzékbe kerülése, a kormányalakítás körülötti RMDSZ-ellenes felhangok, a magyar állami tisztviselők leváltása, a MPP-n belüli ellentétek, valamint a közelgő (2009. június) EP-választások minden bizonnyal új stratégiák megfogalmazását, az álláspontok tisztázását igénylik. Világos jele ennek a Markó Béla által javasolt etnikai paktum,²⁹ az MPP-n belüli tisztújítás kérdésének

²⁷ Kovács Áron: Új választási rendszer – kiélezett küzdelem Romániában. *Magyar Nemzet Online*, 2008. november 21. <http://www.magyar nemzet.hu/portal/598589> (Utolsó letöltés időpontja: 2009. február 16.)

²⁸ Talán nem véletlen, hogy a Központi Választási Iroda egyetlen esetben sem engedélyezte a szavazatok újraszámolását, annak ellenére, hogy több választási körzetben is megóvták az eredményt.

²⁹ Markó Béla: Kormányból ellenzékbe. A romániai magyar politika tizenkét éve. *Élet és Irodalom*, 2009. január 16.

sürgetése, valamint az RMDSZ és Tőkés László (EMNT) közötti megegyezés a közös listaállításról a 2009-es EP-választásokon.

Románia EU-csatlakozását követően megszűnt Románia monitorizálása kisebbségügyi szempontból. Az Európai Parlament³⁰ és az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése³¹ azok a fórumok, ahol a Románia vonatkozásában kisebbségi ügyeket fel lehet vetni, ám minimális az esély, hogy bármiféle elmarasztalásban részesítsék Romániát.

A módosított választási törvény következtében elsősorban azokban a megyékben (választási körzetekben) van esély magyar képviselőket a parlamentbe juttatni, ahol a magyarok többségben vannak. Igaz, a 2008-as parlamenti választás eredményei azt mutatják, hogy azokban a választási körzetekben is sikerült RMDSZ-képviselőt bejuttatni, ahol a magyarság csak 30-40%-os arányt képvisel. Szórványvidékről pedig csak a mandátumok elosztásának matematikájának köszönhetően juthat be valaki. A romániai magyarság demográfiai fogyása miatt egyre kevésbé válik valószínűvé, hogy a romániai magyarság meg tudja őrizni jelenlegi arányát a parlamentben.

Az RMDSZ ellenzékbe kerülése egyben azt is jelenti, hogy azok a köztisztviselők, akik az RMDSZ-nek köszönhetően kerültek az adott pozícióba, annak elvesztésére számíthatnak. Ennél mégis jelentősebb veszteséget jelent az, hogy valószínűleg az RMDSZ nem tud majd megakadályozni esetleges magyarellenes intézkedéseket. Nem valószínűsítünk egy 2008-as szlovákiai scenáriót, de teljességgel nem tudjuk kizárni. A Nagy Romániai Párt nem szerzett mandátumot, így parlamenten kívüli párttá vált, de a nacionalizmus tematizálását, a nacionalista szavazók átcsábítását a többi parlamenti párt megkísérelheti.

³⁰Lásd Csáky Zselyke tanulmányát ebben a kötetben.

³¹Gál Kinga: Az Európai Tanács ülésén is lehetne beszélni a kisebbségek problémájáról! <http://www.euractiv.hu/belugyek/interju/gal-kinga-az-europai-tanacs-ulesen-is-lehetne-beszelni-a-kisebbségek-problemajarol-001318> (Utolsó letöltés időpontja: 2009. február 16.)